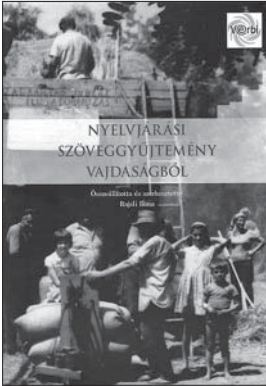

KÖNYVESPOLC

KORSZERŰ NYELVJÁRÁSI ÉRTÉKTÁR A VAJDASÁGBÓL

A rendszeres vajdasági magyar dialektológiai kutatások kezdetét az 1960-as évekre tehetjük, amikor Penavin Olga, az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének tanára az akkori Jugoszláviában élő magyarok között nyelvjárási és egyben néprajzi felfedezőútra indult. Munkálkodásának eredményét fémjelzik az akkori ország minden, magyarok által is lakott területén készült

nyelvjárási atlaszok, amelyek felhívták a hazai és az anyaországi nyelvészek, valamint más országokban tevékenykedő kollégái, a nyelvjárástan iránt érdeklődő szakemberek figyelmét az itteni magyar nyelvhasználat sajátosságaira. Az ő kutatásával egy időben történtek *A magyar nyelvjárások*

atlaszának gyűjtései, köteteinek kiadásai. A muravidéki, a szerémségi, a baranyai, a bánáti székely, a bácskai, a horvátországi (szlavóniai) és a bánáti nyelvatlaszok, valamint a háromkötetes *Szlavóniai (kórógyi) szótár* lettek a mi nyelvjárástudományunk alappillérei. Ezekhez igazodva, ezt a munkát folytatva nőttek/nőttünk fel mi, a tanárnő tanítványai, akik a magunk szűkebb hazájában, avagy szülőföldünkön vállaltuk a munka további részét (Matijevids Lajos, Pénovázt Antal, Markovics Radmila, Silling István, Rajzli Ilona és mások). E sorok írója munkálkodásának eredményeként készült el a *Nyugat-bácskai magyar nyelv-atlasz* (2012) és a *Vajdasági magyar nyelv-*

járás olvasókönyv (2010) is. Ez utóbbi már egyetemi segédletként, hiszen az újvidéki Magyar Tanszék idevágó tárgyai mellett a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karon is megjelent – fakultatív tárgyként – a nyelvjárástudomány. Az említett olvasókönyv anyagának összegyűjtésében az a cél vezérelt, hogy a Vajdaság minél több településéről kapjunk a XXI. század elejéről való élőnyelvi vajdasági magyar nyelvjárási szöveget, s így dokumentálhassuk a magyar nyelvhasználat recens állapotát. Az említett könyv a tartomány mintegy 90 településéről tartalmaz anyagot.

A vajdasági nyelvjáráskutatás újabb, igen impozáns eredménye az újvidéki Magyar Tanszéken dialektológiát is oktató dr. Rajzli Ilona hallgatói által gyűjtött és lejegyzett jelen kiadvány, melyben ugyan kevesebb anyag szerepel (22 településről 32 szöveg), s amelyet a tanárnő szerkesztett hallgatói részére és honi tudományosságunk gazdagítására. A 141 oldalas kéziratban 16 bácskai és 6 bánáti szöveg található. A Bevezetőben kellő információkat kapunk a gyűjtés módszertanáról, a témák szabadon történő kiválasztásáról, majd egy-egy résztema lejegyzéséről. A hallgatók a népelet több területéről is gyűjtöttek élőnyelvi szöveget, pl. a lakodalomról, a népviseletről, az állattartásról (birka, disznó, nyúl, selyemhernyó), a falusi életéről, a szokásokról és hiedelmekről, a település történetéről stb. Sok értékes anyag található a könyvben „*általában a folklór, illetve a népi foglalkozások*” területéről, többek között a néprajzkutatók számára is, amit nagyban segít a szövegek előtti ún. *fejben* jelzett témamegjelölés. A sokrétű anyagban így könnyebben eligazodik az olyan olvasó, aki nemcsak magára a nyelvjárási anyagra kíváncsi. Az adatközlők nevét, az aktuális szociolingvisztikai elvárásoknak megfelelően, nem közli a

gyűjtemény, pusztán nevük iniciáléit, valamint születési évüket és foglalkozásukat. Azonban ezekből az adatokból és magukból a szövegekből is majdnem pontosan ki lehet deríteni, hogy jóval több nőt sikerült kikérdezniük (17 nőt és 10 férfit tudunk beazonosítani), akik közül a legidősebb 1928-ban született háziasszony, míg a legfiatalabb 1968-ban született kupuszinai mesemondó, akit Vajdaság-szerte ismernek. A legtöbb adatközlő az 1930-as években született (14 személy), őket pedig az 1940-es években születettek követik (9 személy). Megállapíthatjuk tehát, hogy az idős generációhoz tartozók vállalták a beszélgetést, s így a szövegek is még jobban őrzik az adott település máig élő nyelvjárási sajátosságait.

Sokszor azt hinné akár egy kutató is, hogy legnehezebb a nyelvjárási szöveget gyűjteni. Személyes tapasztalatból írom, hogy ez nem így van. Ugyanis a nyelvjárási anyag hallás utáni lejegyzése sokkal több odafigyelést, jó hallást és jól elsajátított lejegyzési módot igényel még akkor is, ha anyanyelvjárásán elmondott szöveget kellett lejegyeznie a gyűjtőnek. Ennek kitűnő példáját látjuk az új *Nyelvjárási szöveggyűjtemény Vajdaságból* könyvben. A fonetikus lejegyzést a szerkesztő elnagyolt fonetikus átírásnak nevezi, de ennél jobbat és a mi nyomdatechnikánk ismeretében tökéletesebbet nem is várhatunk. A hangzashű árnyalatok lejegyzését, avagy a „*fonetikai pozitívizmust*” nem tekinthetjük negatív előjelű minősítésnek, ugyanis sokszor ezek a jelenségek a nyelvi megjelenés attitűdjét is tükrözik, s így nem csupán a téma iránt érdeklődők, hanem éppen akiknek készült, a nyelvhasználat életét, a vajdasági magyar nyelv változásait is vizsgáló és tanulmányozó nyelvészhallgatóknak jelentik a legfontosabb elemzési anyagot. A lejegyzés, avagy átírás a hangzó anyag minden rezzenését jegyzi (szünet, közbeszólás, torokköszörülés, ööö-zés, magyarázatra szoruló szó), s jólesik látni, hogy a félhangok, a diftongusok, a nazálisok, az ejtéskönnyítők, a zön-

gétlenné vált zöngések is jól látható módon kerültek az olvasó elé.

Nagy örömünkre szolgál a könyv mellékleteként kiadott hangzóanyag is, amely hi-telessé teszi a szövegeket, és jól illusztrálja a vajdasági magyarok körében gyűjtött és átírt élő nyelvjárási korpuszt. A vajdasági magyar nyelvtudomány hasznára, a hasonló vagy társtudományok művelőinek kedvé-re válik majd a Rajzli Ilona által összeállított és szerkesztett igényes nyelvjárási szöveggyűjtemény.

(Korszerű vajdasági nyelvjárási értéktár. Nyelvjárási szöveggyűjtemény Vajdaságból. Összeállította és szerkesztette: *Rajzli Ilona*. Verbi Nyelvi Kutatóműhely, Szabadka, 2017) *Silling István*

RÉTGAZDÁLKODÁS A NAGYKUNSÁGBAN

Köztudott, bár sokszor megfélekedünk róla, hogy a tudomány nem egyenes vonalban halad. Érvényes ez a történettudományra, a néprajzra, illetve a történeti ökológiára is. A kisebb-nagyobb kitérők, sőt, zsákutcák nemcsak a história, etnográfia stb. művelőinek hibái, hanem sokszor a „korszellem”, a családi indíttatás, esetleg a szponzori elvárás nehezíti a tisztánlátást. Mégis: a felhalmozott források, az időnkénti újraértelmezések, főleg pedig az új források felkutatása, közzététele a feltételezett, majd tényleg megvalósuló haladást, árnyalást, legfőképpen pedig új irányok felfedezését szolgálják.

A most megjelent mű előzményei a Györffy István és Szűcs Sándor által mintegy idealizált „*pusztai szabadok*”, a rétből, legelőből hasznot húzó, ott gazdálkodó emberek valódi szerepét, világát árnyalja, ismerteti meg. A Nagykunság, elsősorban Karcag egykori gazdálkodásáról, főleg szabályozott földműveléséről, majd részben – szintén szabályozott – állattenyésztéséről Bellon Tibor írt meggyőző dolgozatokat.